

Makabrózní rozpočtový výhled vlády

PROČ JIŽ POSLanci MOHOU VYHLÍŽET SNÍŽENÍ SVÝCH PLATŮ O PĚTINU

Tento text vzniká dříve, než vláda pošle na konci září finální návrh státního rozpočtu na rok 2027 ke schválení poslancům. Jde tak o autorovu osobní sázku na to, že ani hektické září nakonec nic podstatného nezmění na zveřejněném návrhu schodku (389 miliard korun), který vláda vystřelila do světa poslední srpnový den a způsobila tak poprask napříč téměř všemi mediálními, voličskými či analytickými skupinami, jež ovlivňují celkovou náladu v zemi. Pokud jde o definici „podstatných změn“, tak za ně mohou čistě subjektivně považovat osekání výdajů zřetelně nad jedno procento těch v rozpočtu navržených, tedy viditelně nad 25 miliard korun, případně podobný nárůst uvěřitelných příjmů. Logika politického provozu totiž velí, že kdyby změny byly nakonec opravdu viditelně větší, měla by se o křeslo trást ministryně, která rozpočet kabinetu předložila. A kdyby zase nebyla vůle většiny poslanců návrh vůbec schválit, jde o život celé vlády. Obojí nepravděpodobné. A opačně, případné menší úpravy zase nijak nemění celkový obrázek rozpočtové politiky vlády na příští rok. A hlavně roky další. K tomu se ještě dostaneme.

Že byla všeobecná nevole k návrhu rozpočtu tak silná a že se až na jednotlivce z vlády prakticky našel nikdo, kdo jej hájil, bylo i pro autora tohoto textu malým překvapením. Rozpočet je totiž vždy jen a pouze ztělesněním a předobrazem vládnutí. Nestojí mimo něj na vedlejší koleji, je viditelným účtem za minulá rozhodnutí a finančním plánem pro ta budoucí. Rozpojení rozpočtu a vládnutí v hlavách mnohých v domácí debatě jen ukazuje, jak hluboko do české mentality a politiky zasáhla minimálně od covidu „fiskální lobotomie“, tedy

MOJMÍR HAMPL
předseda Národní
rozpočtové rady

„Jdeme polskou cestou,“ ospravedlňuje výši schodku premiér Andrej Babiš. Zde je třeba ocenit jeho odvahu: od sametové revoluce je to totiž poprvé, kdy vrcholný politik říká, že bychom měli dohnat chudší a méně vyspělou zemi; doposud jsme se snažili dohánět ty bohatší.

Foto: Profimedia.cz

Řekněme si to na rovinu: skutečným vládcem financí v současné vládě není ministryně Alena Schillerová (na snímku), nýbrž premiér Andrej Babiš. Foto: Profimedia.cz

představa, že lze mít zároveň vyšší výdaje a nižší příjmy a k tomu stále takzvaně zodpovědně usilovat o nižší schodky a dluhy. Tento způsob uvažování je jedním z důvodů, proč jakékoli kročení veřejných dluhů bude napříště tak těžké.

Sto dní bez hájení a bez zbytečných slibů

Stará anglosaská zásada „prvních sta dní“ není už dnes míněna jen jako pokus o hájení, o který si stávající vláda odvázně ani neřekla. Ale také jako empiricky vysledovaný fakt, že první tři měsíce u viditelných vlád s výtlakem (Reagan v Americe, Thatcherová, Blair, Cameron v Británii) opravdu ukazovaly celkem přesně, co se bude dít ve zbytku volebního období. A naopak u administrativ slabších (prezident Carter či britští premiéři Brown a naposledy Starmer) předjímaly slabosti provázející pak celý jejich mandát či příčiny jejich pádu.

V tomto smyslu bylo prvních sto dnů stávající vlády rozpočtově jasných a čitelných (na rozdíl od kabinetu Petra Fialy, který se k tématu rozpočtu dostal z řady objektivních a subjektivních důvodů až ve druhém roce svého vládnutí). Od rychle opuštěného předvolebního slibu hnutí ANO snižovat každoročně schodek o 0,5 procenta HDP (což by bylo kuriózně v souladu s tehdy ještě platnými národními fiskálními pravidly) přes zapomenuté deklarace o nezvyšování deficitu v roce 2026 oproti poslednímu návrhu Zbyňka Stanjury a o nezměkčování fiskálních pravidel to vláda nakonec dotáhla k rozpočtu pro rok 2026, jenž byl sestaven ve zjevném rozporu s existujícím právem, a k následnému pohřbení původních národních rozpočtových pravidel

a jejich největšímu rozvolnění od covidu. Již rozpočet na rok 2026 znamenal zvýšení salda oproti letům 2024 a 2025. A návrh rozpočtu na rok 2027 v tomto směru pokračuje, jen ještě více šlape na plyn.

Při použití rozpočtové lyriky lze sumarizovat, že z hodnot schodku těsně nad dvěma procenty HDP v roce 2025 se během necelého roku posunujeme k plánu deficitu nad hladinou 3,5 procenta HDP, což je expanze, která v moderních českých dějinách nemá (s výjimkou krizí) obdoby. A strukturální saldo – rozuměj systémový nesoulad mezi běžnými výdaji a běžnými příjmy – naroste dokonce nad úroveň obou covidových let 2020 a 2021! Jako perličku lze dodat, že mediálně nejskloňovanější deficit v hotovostním vyjádření drží pod hladinou 400 miliard korun jediné fakt, že změkčená fiskální pravidla nově umožňují do tohoto schodku nezahrnovat výdaje na výstavbu nových jaderných bloků v Dukovanech, jež si vláda na jaře naplánovala na cca 30 miliard korun. Dle pravidel platných do srpna, tedy do přehlasování prezidentského veta, by tedy musel kabinet vykázat schodek skoro 420 miliard (jistě, využití těch peněz záleží na notifikaci jádra od Evropské komise). Ale to je vlastně detail. Stejně jako fakt, že padá i poslední rozpočtový slib vlády: udržovat veřejné finance „blízko vyrovnané bilance, a to bezpečně pod hranici tříprocentního deficitu“. Míříme naopak nebezpečně nad tři procenta. Bohužel v časech, kdy úroky z vládního dluhu u nás i celosvětově rostou a všechny nové dluhy a dobíhající staré budeme obsluhovat za mnohem vyšších nákladů než v minulosti. Výhled na jejich výrazný pokles není – respektive mohla by jej přinést asi jen finanční a hospodářská krize, kterou si snad ale nikdo nepřeje.

Pasti, pasti, pastičky

Zajímavé jsou dvě věci. Jak umně v této oblasti vláda využívá v Evropské unii a u evropského politického mainstreamu oblíbenou „salámovou metodu“. Tedy neříct nikdy na začátku celou nepříjemnou pravdu a plánovaný cílový stav, ale jednotlivé nepříjemné kroky dávkovat a každý následně označit za nevyhnutelný, jelikož „nemá alternativu“. A zároveň přitom vysílat signály, které následný dojem nevyhnutelnosti potvrdí. Jazykem to dokonale připomíná Angelu Merkelovou či Evropskou komisi. Sám jsem to v praxi při přípravě evropské legislativy mnohokrát zažil. S úžasem jsem proto sledoval, jak při přípravě nového rozpočtu na rok 2026 a i toho aktuálního na rok 2027 skutečný ministr financí, jímž je předseda vlády, vyzýval ministerstva, aby si řekla, co potřebují. Případně avizoval od začátku

letošního roku, že schodek na rok 2027 se oproti letošku nejspíš zvýší. To je v logice státního aparátu samozřejmě výzva pro všechny ekonomické šéfy resortů, že teď je příležitost říct si o nášup. Pokud to není sofistikovaný záměr, pak je to taktická chyba. Brzdění výdajových požadavků resortů je pak ještě těžší než normálně.

Stejně tak bylo poučné pozorovat určitý typ komunikační a rozhodovací strategie ze strany ministerstva financí. Zpětně mohu říct, že Národní rozpočtová rada jako jakýsi auditor veřejných financí a strážce pravidel nečekala, že ministerstvo financí vtáhne celou vládu do dobrodružného schvalování nelegálního návrhu rozpočtu na rok 2026, za který je jako celek vláda odpovědná. Předpokládali jsme, že bezpečnější bude vzít mírně upravený původní návrh a počítat s tím, že již schválený návrh lze z „důvodu naléhavosti“ či „ekonomické a geopolitické situace“ a jiných obdobných otevřít ve sněmovně kdykoli v průběhu roku a tam výdajově upravovat. Přičemž pro řadu výdajů (Státní fond dopravní infrastruktury) by pak zvedla ruku i stávající opozice a ministerstvo by si jen umylo ruce s tím, že s aktivitou zákonodárců nemohlo nic dělat.

Podobně mě pobavila krátkozrakost argumentace, že původní fiskální plány schválené ve Stanjurově a Fialově fiskálním balíčku a následně ve Fiskálně-strukturálním plánu jsou jakousi „pastí“ připravenou na Babišovu vládu. Dalo by se předpokládat, že dle zavedené konvence a zdravého rozumu je pastí jáma dobře zamaskovaná a zakrytá tak, že o ní nikdo neví. Nikoli jasná čísla napsaná v zákoně a visící na hlavní stránce ministerstva financí od roku 2024, skoro rok před volbami. Zejména když je od téhož roku jasné, že rozpočet na rok 2027 bude možné sestavit jen a pouze, když se udělá další konsolidační balíček. Nadto je komické, že to, co je jednou prezentováno jako „past“, tedy potřeba ještě ve větším šetřit či zvedat daně, je týmiž ústy označeno za „mimořádně ambiciózní“, když jsou tatáž čísla jen posunuta o dva roky dopředu a je třeba jich dosáhnout z mezitím vyšší úrovně deficitu a s ještě větším konsolidačním úsilím.

Mnohem pravděpodobnější je věřit tomu, že „jdeme polskou cestou“, jak oznámil premiér a pán financí v jednom. Zde je třeba ocenit jeho odvahu: od sametové revoluce je to totiž poprvé, kdy vrcholný politik říká, že bychom měli dohnat chudší a méně vyspělou zemi; doposud jsme se snažili dohánět ty bohatší. Ale i jeho upřímnost – protože v každém případě to pro veřejné finance znamená směr ke stejným či ještě vyšším deficitům. Pokud to způsobí konflikt se závazky odsouhlasenými evropskými partnery letos, pak tím hůř pro takové závazky.

Koneckonců Komise už není takový vlčák jako dřív a v Letenské se asi víc bojí Úřadu vlády než Bruselu a možné trestné lavice za nadměrný deficit.

Postupné bobtnání dluhu

Tak jako rozhodčí nemá mít ambici místo hráče lépe kopnout penaltu, nemůže mít ani rozpočtová rada ambici činit politická rozhodnutí místo volených zastupců. To jí dává celkem slušný prostor nestranně, někdy i nepříjemně hodnotit, co se na hřišti odehrává. S touto svobodou jsme v minulosti přišli s řadou veřejných předpovědí, které se naplnily. Říkali jsme vládě minulé i současné včas, že výdaje na dopravní infrastrukturu nebudou ze strany NATO vcelku uznány jako náhražka obranných výdajů. Stalo se. Sdělili jsme ve správný okamžik, že minulé vláda používá prostředky určené k odstraňování následků povodní v roce 2024 na jiné účely a vylepšuje tím plnění rozpočtu. Potvrzeno. A včas jsme též informovali veřejnost, že konsolidační úsilí minulé vlády nebude tak silné, jak bylo kalkulováno ve vstupních prezentacích v roce 2023. Trefa. Troufli jsme si též už vloni konstatovat, že nastupující Babišova vláda zvýší významně deficit rozpočtu na rok 2026, který byl minulou vládou schválen naprosto bez respektu k řádné rozpočtové praxi. A že její rozpočtové plány nebudou realizovatelné bez změkčení fiskálních pravidel. Stalo se a děje se.

A právě tak si troufáme říct celkem jasně, že plány na dramatické snižování deficitu v letech 2028 a 2029 jsou v kontextu dosavadních rozhodnutí této vlády nedůvěryhodné. Naopak, pokud nenastanou zcela šokující nové události, čeká nás postupné mírné, ale nezadržitelné vzlínání veřejného dluhu. Rekord roku 2025 bude letos překonán a pak každý další rok, i kdyby kousek načas umazalo větší ukládání volných peněz obcí a krajů ve státní pokladně. Z dluhů nevyrosteme a žádné báje veřejné investice ekonomiku nespasí. Ostatně ani s jedním z toho číselné plány vlády do roku 2030 nepočítají. Kapitálové výdaje státu rostou v rozpočtu obecně jen mírně a nejvíce nyní v oblasti obrany, kde jejich efektům na ekonomiku příliš nevěří ani sama vláda.

Pravděpodobné tedy je, že kromě vlastních chyb budeme ještě kopírovat dluhové chyby jiných zemí, z nichž by se dalo naopak poučit. I proto zákonodárcům připomínáme: V zákoně je stále napsáno, že při překročení hranice dluhu 50 procent HDP (letos bude na úrovni 46 procent) se jim následně mají snížit platy o 20 procent. Tu hladinu totiž můžeme překonat již v tomto volebním cyklu. Nikdy bych se tak rád nemýlil jako tentokrát, jen nevím, kde brát naději, že realita bude o moc jiná. ■

**POKUD
NENASTANOU ZCELA
ŠOKUJÍCÍ NOVÉ
UDÁLOSTI, ČEKÁ
NÁS POSTUPNÉ
MÍRNÉ, ALE
NEZADRŽITELNÉ
VZLÍNÁNÍ
VEŘEJNÉHO DLUHU.**